

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ԼՍՈՒՄՆԵՐԸ ՈՐՊԵՍ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՔՆԱՐԿՄԱՆ ԻՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ՁԵՎ

ԱՐՏԱԿ ԱՍԱՏՐՅԱՆ *

Երևանի պետական համալսարան

Խորհրդարանական լսումները՝ որպես հանրային հարցերի քննարկման կարևոր հարթակ, նպաստում են պետական նշանակության տարբեր հարցերի շուրջ որոշումներ կայացնելիս հանրության լայն շերտերի մասնակցությանը: Այս ձևաչափն էլ՝ ավելի է կարևորվում, երբ օրակարգում հայտնվում են հասարակությանը հուզող և հասարակական մեծ հնչեղություն ստացած նախագծեր: Հետևաբար, այս ինստիտուտի պատշաճ իրավակարգավորումը ձեռք է բերում առանձնահատուկ կարևորություն: Հոդվածի շրջանակներում անդրադարձ է կատարվել խորհրդարանական լսումների կազմակերպման և անցկացման իրավակարգավորումներին, որին զուգահեռ ներկայացվել է նաև մի շարք հարցերի առնչությամբ օտարերկրյա փորձը: Մասնավորապես, ի թիվս այլնի, քննարկվել են նաև խորհրդարանական լսումներ հրավիրելու իրավասություն ունեցող սուբյեկտների, խորհրդարանական լսումներին մասնակցության համար հայտեր ներկայացնելու, խորհրդարանական լսումները վարելու լիազորություն ունեցող պաշտոնատար անձանց լիազորությունների թերի ամրագրման, խորհրդարանական լսումների ամփոփման, դրա արդյունքում համապատասխան արձանագրություն կազմելու և այն խորհրդարանի ինտերնետային կայքում հրապարակելու, խորհրդարանական լսումներում հեռավար մասնակցության կարևորության, նման մասնակցության օրենսդրական ամրագրման բացակայությանն առնչվող հարցեր:

Կատարված վերլուծությունների արդյունքում վեր հանված թերությունների և բացերի վերացման և լրացման նպատակով արվել են մի շարք առաջարկներ, որոնք կնպաստեն այս կարևոր ինստիտուտի հետագա կատարելագործմանը:

Բանալի բառեր – խորհրդարանական լսումներ, հանրային քննարկումներ, լսումների կազմակերպում, լսումների ամփոփում, լսումների արձանագրություն, լսումների առցանց մասնակցություն, լսումների հեռավար մասնակցություն

* **Արտակ Ասատրյան** – իրավաբանական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ, ԵՊՀ եվրոպական և միջազգային իրավունքի ամբիոնի վարիչ

Арта́к Асатря́н – кандидат юридических наук, доцент, заведующий кафедрой Европейского и международного права ЕГУ

Artak Asatryan – Candidate of Law, Associate Professor, Head of YSU Chair of European and International Law

Էլ. փոստ՝ artakasatryan@ysu.am. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6166-9988>.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Ստացվել է՝ 23.04.2024

Գրախոսվել է՝ 02.05.2024

Հաստատվել է՝ 17.05.2024

© The Author(s) 2024

Խորհրդարանական լուսմները՝ որպես հանրային քննարկումների իրականացման ձև, խորհրդարանի կողմից պետության արտաքին և ներքին քաղաքականության կարևոր հարցերի քննարկման հարթակ են, որին ներգրավվում են պաշտոնյաներ, փորձագետներ, շահագրգիռ կազմակերպություններ և հանրության այլ ներկայացուցիչներ:

Սույն հոդվածի շրջանակներում կանդիդատանք Հայաստանի Հանրապետությունում խորհրդարանական լուսմների հրավիրման և անցկացման իրավական կարգավորումներին՝ նպատակ ունենալով վեր հանել դրանցում առկա թերությունները և բացերը, ինչպես նաև վերջիններիս վերացման, հաղթահարման կամ լրացման վերաբերյալ կատարել համապատասխան առաջարկություններ:

Ի սկզբանե նշենք, որ ՀՀ Սահմանադրությամբ¹ խորհրդարանական լուսմների հրավիրմանն առնչվող կարգավորումներ ամրագրված չեն²:

ՀՀ Ազգային ժողովի կանոնակարգ ՀՀ սահմանադրական օրենքի³ (այսուհետ՝ Կանոնակարգ) համապատասխան կարգավորումները սահմանում են պատգամավորի իրավունքը մասնակցելու խորհրդարանական լուսմներին (հոդված 3), պատգամավորի պարտականությունը մասնակցելու իր անդամակցած մշտական հանձնաժողովի հրավիրած խորհրդարանական լուսմներին (հոդված 4), խորհրդարանական լուսմներ հրավիրելու իրավունք ունեցող սուբյեկտների շրջանակը (Ազգային ժողովի նախագահ՝ 5-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 17-րդ կետ, խմբակցություն՝ 8-րդ հոդվածի 1-ին մասի 15-րդ կետ, մշտական հանձնաժողով՝ 12-րդ հոդվածի 1-ին մասի 5-րդ կետ):

Խորհրդարանական լուսմների հրավիրման և անցկացման բուն ընթացակարգային նորմերը սահմանված են Կանոնակարգի 125-րդ հոդվածով և ՀՀ Ազգային ժողովի աշխատակարգը հաստատելու մասին ՀՀ Ազգային ժողովի 2016 թվականի դեկտեմբերի 16-ի ԱԺՌ-267-Ն որոշման⁴ (այսուհետ՝ Աշխատակարգ) Հավելվածի 87-90-րդ կետերով:

Կանոնակարգի 125-րդ հոդվածի համաձայն՝ խորհրդարանական լուսմներ կարող են հրավիրել՝

- 1) Ազգային ժողովի նախագահը.

¹ 2015 թվականի դեկտեմբերի 6-ի փոփոխություններով, <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=143723>

² Օրինակ՝ Ռուսաստանի Դաշնության Սահմանադրության 101-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ խորհրդարանական լուսմներում քննարկվում են Ռուսաստանի Դաշնության Սահմանադրությամբ, դաշնային սահմանադրական օրենքներով և դաշնային օրենքներով Պետդոմայի իրավասությանը վերաբերող հարցեր:

³ ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել է 2016 թվականի դեկտեմբերի 16-ին, <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=175794>

⁴ ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել է 2016 թվականի դեկտեմբերի 16-ին, <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=121700>

2) մշտական հանձնաժողովները, առանձին օրենքի նախագծի հարցով ժամանակավոր հանձնաժողովները՝ իրենց վերապահված ոլորտներին վերաբերող հարցերով:

3) խմբակցությունը՝ իր կամ խմբակցության կազմում ընդգրկված պատգամավորի առաջադրած նախագծին վերաբերող հարցով:

Լսումները հրավիրվում են Ազգային ժողովի նախագահի, մշտական կամ ժամանակավոր հանձնաժողովի, ինչպես նաև խմբակցության որոշմամբ:

Խմբակցությունը յուրաքանչյուր հերթական նստաշրջանի ընթացքում կարող է հրավիրել մեկ լսում:

Լսումների անցկացման օրը չպետք է համընկնի Ազգային ժողովի նիստի օրվա հետ:

Լսումների արդյունքում կազմված արձանագրությունը հաստատվում է լսումները հրավիրած մարմնի որոշմամբ և տեղադրվում է Ազգային ժողովի պաշտոնական ինտերնետային կայքում:

Լսումների հրավիրման, ինչպես նաև արդյունքների ամփոփման ընթացակարգերը սահմանվում են Աշխատակարգով:

ԱԺ աշխատակարգի համաձայն՝ լսումները հրավիրելու վերաբերյալ Ազգային ժողովի նախագահի, մշտական կամ ժամանակավոր հանձնաժողովի, ինչպես նաև խմբակցության որոշմամբ սահմանվում են լսումների օրը, ժամը, անցկացման վայրը և ընթացակարգը (Աշխատակարգի 87-րդ կետ):

Աշխատակարգի 88-րդ կետը սահմանում է, որ լսումների հրավիրման մասին հանձնաժողովի, ինչպես նաև խմբակցության որոշումն ուղարկվում է Ազգային ժողովի նախագահին: Լսումների հրավիրման մասին որոշումը տեղադրվում է Ազգային ժողովի պաշտոնական ինտերնետային կայքում, իսկ լսումների վերաբերյալ տեղեկատվությունը լսումների անցկացման օրվանից առնվազն երեք աշխատանքային օր առաջ տրամադրվում է զանգվածային լրատվության միջոցներին:

Լսումներ հրավիրող Ազգային ժողովի նախագահը, հանձնաժողովը կամ խմբակցությունը կարող է նախապատրաստել իր հրավիրած լսումների թեմայի վերաբերյալ ներկայացված գրավոր ելույթներ, առաջարկներ, եզրակացություններ, տեղեկանքներ, ինչպես նաև լսումների արդյունքներն ամփոփող այլ նյութեր, որոնք կարող են հրապարակվել հանձնաժողովի կամ խմբակցության առաջարկությամբ՝ Ազգային ժողովի նախագահի համաձայնությամբ (Աշխատակարգի 90-րդ կետ):

Խորհրդարանական լսումների իրավակարգավորումների ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ դրանք բավականին նեղ են թե՛ իրավական ակտերի շրջանակի, թե՛ բովանդակության տեսանկյունից: Ինչպես արդեն նշեցինք, ՀՀ Սահմանադրությունը որևէ դրույթ չի պարունակում խորհրդարանական լսումների վերաբերյալ:

Կանոնակարգի ուսումնասիրությունից պարզ է դառնում, որ դրանում

խորհրդարանական լուսմների վերաբերյալ կարգավորումները բավականաչափ ընդգրկուն չեն: Օրինակ՝ Կանոնակարգով չեն բացահայտվում խորհրդարանական լուսմների անցկացման նպատակը: Ավելին, Կանոնակարգի 125-րդ հոդվածի 6-րդ մասի կարգավորումն առ այն, որ լուսմների հրավիրման, ինչպես նաև արդյունքների ամփոփման ընթացակարգերը սահմանվում են Աշխատակարգով, կարծես ուղենշում է, որ խնդրո առարկա ինստիտուտի մանրամասն կարգավորումը պետք է տրվեր Աշխատակարգով: Մակայն Աշխատակարգի ուսումնասիրությունից պարզ է դառնում, որ ծավալային և բովանդակային առումով Աշխատակարգը առանձնապես չի տարբերվում Կանոնակարգից:

Խորհրդարանական լուսմների ընթացակարգային կարգավորումներ սահմանելու տեսանկյունից Կանոնակարգը ոչ միատեսակ մոտեցում է որդեգրել: Մասնավորապես, խորհրդարանական լուսմներ հրավիրելու լիազորություն ունեցող սուբյեկտների շարքում միայն Ազգային ժողովի նախագահին է իրավունք վերապահված սահմանելու դրանց անցկացման կարգը:

Մրան գուգահեռ՝ Աշխատակարգի 87-րդ կետը սահմանում է, որ լուսմները հրավիրելու վերաբերյալ Ազգային ժողովի նախագահի, մշտական կամ ժամանակավոր հանձնաժողովի, ինչպես նաև խմբակցության որոշամբ սահմանվում են լուսմների օրը, ժամը, անցկացման վայրը և **ընթացակարգը** (ընդգծումը մերն է՝ Ա.Ա.): Ըստ էության, հակասություն կա Կանոնակարգի և Աշխատակարգի միջև, քանի որ Աշխատակարգը, Ազգային ժողովի նախագահից բացի, մշտական, ժամանակավոր հանձնաժողովներին և խմբակցություններին ևս իրավունք է վերապահում սահմանելու խորհրդարանական լուսմների անցկացման ընթացակարգը, ինչը կարծես նույնանում է անցկացման կարգի հետ, որի սահմանման լիազորությունը Կանոնակարգով վերապահված է միայն Ազգային ժողովի նախագահին: Բուն ընթացակարգերի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ դրանք հաճախ նույնանում են խորհրդարանական լուսմների օրակարգերի հետ, որոնք պարունակում են նաև որոշ ընթացակարգային ձևակերպումներ (ո՞վ է բացման խոսքով հանդես գալու, որքա՞ն է այն տևելու, ելույթների, հարց ու պատասխանի համար հատկացված ժամանակը և այլն):

Ինչ վերաբերում է խորհրդարանական լուսմների անցկացման օրվան և դրա վերաբերյալ որոշում կայացնելու ժամանակահատվածին, ապա այս մասով ո՛չ Կանոնակարգը և ո՛չ էլ Աշխատակարգը կարգավորումներ չեն պարունակում, թե առնվազն քանի օր առաջ պետք է խորհրդարանական լուսմ հրավիրող սուբյեկտը դրա մասին որոշում կայացնի: Սա կարևոր է այն առումով, որ հնարավորություն կտա ժամանակային առումով կանխատեսելի դարձնելու խորհրդարանական լուսմների կազմակերպչական աշխատանքները:

Աշխատակարգի 88-րդ հոդվածի 1-ին նախադասությունը սահմանում է, որ լուսմների հրավիրման մասին հանձնաժողովի, ինչպես նաև խմբակցության

որոշումն ուղարկվում է Ազգային ժողովի նախագահին: Նախ, Աշխատակարարով չի կոնկրետացվում լուումների հրավիրման որոշումը ԱԺ նախագահին ուղարկելու նպատակը: Բացի այդ, անորոշ է, թե այդ որոշումը ե՞րբ պետք է ուղարկվի ԱԺ նախագահին:

Առկա իրավակարգավորումների պայմաններում անորոշ է նաև այն հարցը, թե արդյո՞ք խորհրդարանական լուումների համար մասնակցությունն ազատ է, այսինքն՝ յուրաքանչյուր ցանկացող կարող է դիմել հրավիրվող խորհրդարանական լուումներին մասնակցելու համար, թե՞ լուումների մասնակիցների շրջանակը որոշվում է կազմակերպիչների կողմից: Աշխատակարգի 88-րդ կետի 2-րդ նախադասությունը սահմանում է, որ լուումների հրավիրման մասին որոշումը տեղադրվում է Ազգային ժողովի պաշտոնական ինտերնետային կայքում, սակայն դրանում չի բացահայտվում որոշման տեղադրման նպատակը, արդյո՞ք դա արվում է լսմանը մասնակցելու ցանկություն ունեցողների կողմից մասնակցության հայտ ներկայացնելու համար: Ազգային ժողովի պաշտոնական ինտերնետային կայքի ուսումնասիրությունից պարզ է դառնում, որ հրապարակված ոչ բոլոր հայտարարություններն են խորհրդարանական լուումներին մասնակցելու համար հայտեր ներկայացնելու ձևակերպումներ պարունակում, իսկ նման հայտարարություններն էլ հայտերի ներկայացման ոչ միասնական ձևաչափ ունեն: Ողջունելի կլինի, որ դիմելու համար յուրաքանչյուրի իրավունքն ամրագրված լինի Կանոնակարգով կամ Աշխատակարգով: Սա առավել թափանցիկ և ներառական լուումներ անցկացնելու հնարավորություն կտա, քանի որ հետագայում սովորույթի հիման վրա ձևավորված պրակտիկայից շեղումը չի դիտարկվի օրենքի խախտում:

Աշխատակարգի 88-րդ կետը սահմանում է, որ լուումների հրավիրման մասին որոշումը տեղադրվում է Ազգային ժողովի պաշտոնական ինտերնետային կայքում՝ առանց կոնկրետացնելու, թե երբ պետք է այն տեղադրվի: Այս դիտարկումը տրամաբանորեն կապված է նախորդի հետ, քանի որ լուումներին նախորդող ողջամիտ ժամկետում որոշման հրապարակումը կարևոր է հավանական մասնակիցների կողմից մասնակցության հայտերի ներկայացման և լուումներին առնչվող կազմակերպչական աշխատանքների առավել արդյունավետ իրականացման համար: Օրինակ՝ Լեհաստանի Սեյմի Աշխատակարգի 70a հոդվածի համաձայն՝ հանրային լուումների վայրի մասին որոշումը և տեղեկատվությունը Սեյմի տեղեկատվական համակարգում պետք է հասանելի լինեն հանրային լուումների օրվանից առնվազն 14 օր առաջ⁵: Բերենք մեկ այլ օրինակ. ՀՀ կառավարության 2018 թվականի հոկտեմբերի 10-ի «Հանրային քննարկումների կազմակերպման և անցկացման կարգը սահմանելու և Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2010 թվականի մարտի 25-ի N

⁵ St' u https://oide.sejm.gov.pl/oide/en/index.php?option=com_content&view=article&id=14798:the-standing-orders-of-the-sejm-of-the-republic-of-poland&catid=7&Itemid=361#9

296-Ն որոշումն ուժը կորցրած ճանաչելու մասին» N 1146-Ն որոշման⁶ Հավելվածի 24-րդ կետի համաձայն՝ հանրային քննարկում իրականացնող մարմինն իր պաշտոնական ինտերնետային կայքում և միասնական կայքում հրապարակում է հայտարարություն հանրային լսման մասին, որը պետք է պարունակի հանրային քննարկումների իրականացման վայրի, ժամի, ժամկետների, քննարկման թեմայի, ինչպես նաև հանրային քննարկմանը մասնակցելու համար շահագրգիռ անձանց կողմից հանրային քննարկմանը մասնակցելու դիմումների ներկայացվող վերջնաժամկետի (եթե, ըստ հանրային քննարկում իրականացնող մարմնի, նման դիմում ներկայացնելն անհրաժեշտ է) մասին տեղեկություններ: Ընդ որում, **դիմումների ընդունման վերջնաժամկետը չի կարող պակաս լինել, քան հանրային քննարկումների հայտարարության հրապարակման պահից տասը օրը** (ընդգծումը մերն է): Հանրային քննարկում իրականացնող մարմինը հանրային քննարկումների հայտարարությունը կարող է հրապարակել նաև զանգվածային լրատվության միջոցներով:

Ազգային ժողովի պաշտոնական ինտերնետային կայքի ուսումնասիրությունը ցույց տվեց, որ ժամանակային առումով միասնական մոտեցում չի ապահովվել խորհրդարանական լսումների մասին որոշումների հրապարակման առնչությամբ: Օրինակ, ՀՀ Ազգային ժողովի աշխատանքի և սոցիալական հարցերի մշտական հանձնաժողովի որոշումը 2023 թվականի փետրվարի 24-ին «Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքային օրենսգրքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» և հարակից օրենքների նախագծերի փաթեթի վերաբերյալ խորհրդարանական լսումներ հրավիրելու մասին ՀՀ ԱԺ պաշտոնական ինտերնետային կայքում հրապարակվել է 2023 թվականի փետրվարի 14-ին⁷: Իսկ, օրինակ, ԱԺ «Հայաստան» խմբակցության նախաձեռնությամբ 2023 թվականի փետրվարի 3-ին Ադրբեջանի կողմից Լաչինի միջանցքը փակելու վերաբերյալ խմբակցության ներկայացրած ԱԺ հայտարարության նախագծի առնչությամբ խորհրդարանական լսումներ անցկացնելու մասին որոշումը ԱԺ պաշտոնական ինտերնետային կայքում հրապարակվել է լսումներից ընդամենը 1 օր առաջ՝ 2023 թվականի փետրվարի 2-ին⁸: ՀՀ ԱԺ «Բարգավաճ Հայաստան» խմբակցության նախաձեռնությամբ «Վարկերի և ժամկետանց այլ պարտավորությունների նկատմամբ տույժերի, տուգանքների և վարկային տոկոսադրույքների կիրառման, դրանց համաներման և այլ վարկային հիմնախնդիրները ՀՀ բանկային համակարգում» թեմայով 2020 թվականի սեպտեմբերի 24-ին խորհրդարանական լսումներ անցկացնելու մասին հայտարարությունը ԱԺ պաշտոնական ինտերնետային կայքում

⁶ Տե՛ս <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=126002>

⁷ Տե՛ս <http://www.parliament.am/committees.php?do=show&ID=111217&showdoc=3109&lang=arm>

⁸ Տե՛ս http://www.parliament.am/news.php?do=view&cat_id=2&day=02&month=02&year=2023&NewsID=18111&lang=arm

տեղադրվել է կրկին մեկ օր առաջ՝ 2020 թվականի սեպտեմբերի 23-ին⁹: Մեկ այլ դեպքում ՀՀ ԱԺ «Լուսավոր Հայաստան» խմբակցության նախաձեռնությամբ 2020 թվականի դեկտեմբերի 7-ին «Հայաստանի Հանրապետությունում ստեղծված իրավիճակից դուրս գալու գործողությունների ծրագիր սահմանելու մասին» ԱԺ հայտարարության նախագծի քննարկման առնչությամբ խորհրդարանական լսումներ հրավիրելու հայտարարությունը հրապարակվել է նույն օրը՝ դեկտեմբերի 7-ին¹⁰: Եղել են դեպքեր, երբ հայտարարությունը հրապարակվել է լսումներից 3 օր առաջ¹¹, 8 օր առաջ¹², 6 օր առաջ¹³ և այլն:

Ինչ վերաբերում է լսումներ անցկացնելու իրավունքի իրացման պարբերականությանը, ապա անհասկանալի է մնում Կանոնակարգի 125-րդ հոդվածի 3-րդ մասի կարգավորման տրամաբանությունը: Համաձայն հիշատակված նորմի՝ խմբակցությունը յուրաքանչյուր հերթական նստաշրջանի ընթացքում կարող է հրավիրել մեկ լսում: Եթե մտքում ունենանք, որ խմբակցության իրավունքն արդեն իսկ սահմանափակված է միայն իր կամ խմբակցության կազմում ընդգրկված պատգամավորի առաջադրած նախագծին վերաբերող հարցի առնչությամբ լսում հրավիրելով, ապա ողջամիտ չէ նման պայմաններում խմբակցությանը վերապահել նստաշրջանի ընթացքում միայն մեկ խորհրդարանական լսում հրավիրելու հնարավորություն: Այս հարցի կարևորությունն այն է, որ էականորեն սահմանափակվում է խմբակցությունների (հատկապես՝ ընդդիմադիր) հնարավորությունը լսումներ անցկացնելու հարցում: Այսպես, եթե ընդդիմադիր խմբակցությունը արդեն իսկ իրացրել է իր իրավունքը և հերթական նստաշրջանի ընթացքում հրավիրել է խորհրդարանական լսում, բայց դրանից հետո տեղի ունեցած տարաբնույթ զարգացումների արդյունքում ներկայացրել է նախագիծ և ցանկանում է դրանում բարձրացված հարցի առնչությամբ խորհրդարանական լսում հրավիրել, փաստորեն չի կարող, քանի որ, ինչպես վերևում նշեցինք, արդեն իսկ իրացրել է իր իրավունքը: Մշտական հանձնաժողովների միջոցով էլ չի կարող խորհրդարանական լսում հրավիրելու որոշման կայացմանը հասնել, քանի որ հանձնաժողովներում ներկայացված ընդդիմադիր խմբակցության ձայները չեն բավարարում այդ հարցով որոշում կայացնելու համար:

⁹ Տե՛ս http://www.parliament.am/news.php?do=view&cat_id=2&day=23&month=09&year=2020&NewsID=13298&lang=arm

¹⁰ Տե՛ս http://www.parliament.am/news.php?do=view&cat_id=2&day=07&month=12&year=2020&NewsID=13506&lang=arm

¹¹ Տե՛ս http://www.parliament.am/news.php?do=view&cat_id=2&day=29&month=01&year=2021&NewsID=13625&lang=arm

¹² Տե՛ս http://www.parliament.am/news.php?do=view&cat_id=4&day=14&month=09&year=2021&NewsID=15086&lang=arm

¹³ Տե՛ս http://www.parliament.am/news.php?do=view&cat_id=2&day=17&month=06&year=2022&NewsID=16935&lang=arm

Մի դիտարկում ևս, Ազգային ժողովի հանձնաժողովները զրկված են համատեղ խորհրդարանական լուսմներ իրականացնելու հնարավորությունից: Նման կարգավորում չեն նախատեսում ո՛չ Կանոնակարգը և ո՛չ էլ Աշխատակարգը: ԱԺ նախագահի նախաձեռնությամբ ԱԺ մշտական հանձնաժողովները համատեղ հրավիրվել են խորհրդարանական լուսմներ, բայց այս ձևաչափի համար ևս իրավական հիմքը բացակայում է:

Ինչ վերաբերում է լուսմների ամփոփումներին, ապա Կանոնակարգի 125-րդ հոդվածի 5-րդ մասը սահմանում է, որ լուսմների արդյունքում կազմված արձանագրությունը հաստատվում է լուսմները հրավիրած մարմնի որոշմամբ և տեղադրվում է Ազգային ժողովի պաշտոնական ինտերնետային կայքում: Նախ նշենք, որ ո՛չ Կանոնակարգը և ո՛չ էլ Աշխատակարգը չեն հստակեցնում, թե հաստատված արձանագրությունը ինչ ժամկետում պետք է տեղադրվի ԱԺ պաշտոնական ինտերնետային կայքում: Բացի այդ, Ազգային ժողովի պաշտոնական ինտերնետային կայքի ուսումնասիրությունը ցույց տվեց, որ խորհրդարանական լուսմների արձանագրությունները կայքում չեն տեղադրվում: Պարզ չէ՝ արդյո՞ք դրանք կազմվում են, թե՞ ոչ, սակայն չեն տեղադրվում: Խորհրդարանական լուսմների վերջին արձանագրությունը, որը ԱԺ պաշտոնական ինտերնետային կայքում տեղադրվել է եղել է 2018 թվականի հունիսի 25-ին Ազգային ժողովի պաշտպանության և անվտանգության հարցերի մշտական հանձնաժողովի կողմից հրավիրված «Աղետների դիմակայության ամրապնդումը և զարգացումը» թեմայով խորհրդարանական լուսմների արձանագրությունը, որը կայքում տեղադրվել է 2018 թվականի հոկտեմբերի 16-ին¹⁴:

Խնդրահարույց է թվում նաև Աշխատակարգի 90-րդ կետի կարգավորումը, համաձայն որի՝ լուսմներ հրավիրող Ազգային ժողովի նախագահը, հանձնաժողովը կամ խմբակցությունը կարող է նախապատրաստել իր հրավիրած լուսմների թեմայի վերաբերյալ ներկայացված գրավոր ելույթներ, առաջարկներ, եզրակացություններ, տեղեկանքներ, ինչպես նաև լուսմների արդյունքներն ամփոփող այլ նյութեր, որոնք կարող են հրապարակվել հանձնաժողովի կամ խմբակցության առաջարկությամբ՝ Ազգային ժողովի նախագահի համաձայնությամբ: Ինչո՞ւ պետք է հանձնաժողովները և խմբակցությունները նախապատրաստված նյութերի հրապարակման համար ԱԺ նախագահի համաձայնությունը ստանան: Նախ, անհասկանալի է նաև, թե ինչ պետք է նկատի ունենալ «հրապարակվել» ասելով: Արդյո՞ք խոսքը նշված նյութերի՝ ԱԺ պաշտոնական ինտերնետային կայքում հրապարակելու մասին է, թե առհասարակ հրապարակելու: Երկու դեպքում էլ կարելի է կանխատեսել, որ հանձնաժողովները և խմբակցությունները որևէ մոտիվացիա չեն ունենա այդ ելույթների, առաջարկների, եզրակացությունների և տեղեկանքների գոյության մասին

¹⁴ Տե՛ս <http://www.parliament.am/committees.php?do=show&ID=111190&showdoc=2642&lang=arm>

բարձրաձայնելու և դրանց բովանդակությունը կհանրայնացնեն հենց լուսմներին ընթացքում՝ նկատի ունենալով, որ լուսմները այսպես թե այնպես բաց են և հրապարակային: Ինչ վերաբերում է լուսմների արդյունքներն ամփոփող այլ նյութերին, ապա անհասկանալի է՝ ինչ նյութերի մասին է խոսքը, քանի որ Կանոնակարգը, որպես լուսմների ամփոփիչ փաստաթուղթ, առանձնացնում է դրանց արձանագրությունները, որոնք էլ, ինչպես վերևում նշեցինք, պետք է հրապարակվեն ԱԺ պաշտոնական ինտերնետային կայքում՝ առանց որևէ նախապայմանի կամ որևէ պաշտոնատար անձի համաձայնության:

Կանոնակարգը և Աշխատակարգը չեն անդրադառնում նաև խորհրդարանական լուսմները վարելու լիազորություն ունեցող պաշտոնատար անձանց, վերջիններիս լիազորություններին (օրինակ, էլույթի համար մասնակիցների ձայնի իրավունքի տրամադրում, լուսմների դահլիճում կարգուկանոնին հետևում, անհրաժեշտության դեպքում սանկցիաների կիրառում և այլն): Թվարկված հարցերի առնչությամբ մանրամասն կարգավորումներ է նախատեսում, օրինակ, Ռուսաստանի Դաշնության Պետական դումայի կանոնակարգը, որի 66-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ խորհրդարանական լուսմները վարում են Պետդումայի նախագահը, Պետդումայի փոխնախագահը կամ նրանց հանձնարարությամբ՝ Պետդումայի համապատասխան հանձնաժողովի նախագահը կամ փոխնախագահը¹⁵:

Խորհրդարանական լուսմների համատեքստում անդրադառնանք մի կարևոր հարցի ևս: Խոսքը հանդիպումների, ժողովների, քննարկումների, լուսմների անցկացման հեռավար ձևաչափի մասին է: Ժամանակակից աշխարհում գնալով ավելի է մեծանում տեղեկատվական տեխնոլոգիաների և դրանց ընձեռած հնարավորությունների դերն ու նշանակությունը: Այդպիսի գործիքները հատկապես վերջին երկու տասնամյակների ընթացքում ներթափանցել են նաև կառավարման համակարգ և նպաստել տարբեր գործընթացների արդյունավետ կազմակերպմանը: Խոսքը հատկապես հեռավար ձևաչափով տարբեր ժողովների և հանդիպումների կազմակերպման մասին է, որոնց պայմաններում տարածությունը մասնակցության համար որևէ խոչընդոտ չէ: Հեռավար քննարկումներն իրենց կայուն տեղն են զբաղեցնում մեր օրերում ժողովների, սեմինարների կամ տարբեր միջոցառումների կազմակերպման գործում: Այդպիսի քննարկումների դերը է՛լ ավելի բարձրացավ հատկապես նոր տիպի կորոնավիրուսային համավարակի (COVID-2019) ի հայտ գալուց հետո, երբ հանրային իշխանությունները, համավարակի հաղթահարման նկատառումներից ելնելով, սահմանափակեցին մարդու և քաղաքացու մի շարք իրավունքներ, այդ թվում՝ ազատ տեղաշարժվելու իրավունքը: Մրան զուգահեռ՝ աշխատանքային տարաբնույթ գործընթացների հարաբերականորեն բնականոն ըն-

¹⁵ Առավել մանրամասն տե՛ս ՌԴ Պետդումայի կանոնակարգի 66-րդ, 68-րդ և 69-րդ հոդվածները, <http://95.173.130.41/duma/about/regulations/chapter-6/>

թացքն ապահովելու համար ինչպես պետական, այնպես էլ մասնավոր հատվածում սկսեցին լայնորեն կիրառել աշխատանքների կազմակերպման հեռավար ձևաչափերը: Բացառություն չէր նաև Հայաստանի Հանրապետությունը, որտեղ, ստեղծված իրավիճակով պայմանավորված, ոչ միայն սկսեցին օգտվել ժամանակակից գործիքներից, այլև օրենսդրական հիմքեր ստեղծվեցին դրանց կիրառության համար: Այսպես, ՀՀ կառավարության 2021 թվականի փետրվարի 25-ի «Կառավարության աշխատակարգը հաստատելու մասին» N 252-Լ որոշման¹⁶ Հավելվածի 140-րդ կետի համաձայն՝ բացառիկ դեպքերում նիստը վարողի նախաձեռնությամբ նախանիստերը, կոմիտեների նիստերը և Կառավարության նիստերը կարող են անցկացվել հեռավար՝ տեսաձայնային կապի միջոցով¹⁷:

Հատկանշական է, որ հեռավար ձևաչափով քննարկումներ կազմակերպելու կարգավորումներ ՀՀ օրենսդրությամբ նախատեսվել են նաև նախքան համավարակի ի հայտ գալը: Մասնավորապես, ՀՀ կառավարության 2018 թվականի հոկտեմբերի 10-ի «Հանրային քննարկումների կազմակերպման և անցկացման կարգը սահմանելու և Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2010 թվականի մարտի 25-ի N 296-Ն որոշումն ուժը կորցրած ճանաչելու մասին» N 1146-Ն որոշման Հավելվածի 23-րդ կետի համաձայն՝ հանրային քննարկում իրականացնող մարմնի նախաձեռնությամբ հանրային լուսններն իրականացվում են տվյալ ոլորտում մասնագիտացված կամ շահագրգիռ անձանց հետ հանդիպումների, **ինչպես նաև հեռահաղորդակցության հնարավոր միջոցներով քննարկումների ձևով** (ընդգծումը մերն է)¹⁸:

Այս պայմաններում առնվազն տարօրինակ է, որ խորհրդարանական լուսնների նման կարևոր ինստիտուտի առնչությամբ հեռավար մասնակցության որևէ կարգավորում չի նախատեսվել ո՛չ Կանոնակարգով և ո՛չ էլ Աշխատակարգով: Հարցը առավել հրատապ և կարևոր է դառնում հատկապես համավարակի պարբերական բռնկումների և, ինչու չէ, նաև հայ-ադրբեջանական սահմանում տիրող իրավիճակի հաճախակի սրման ֆոնին, ինչի արդյունքում համապատասխան բնակավայրերի բնակիչները և այդ բնակավայրերում գործունեություն ծավալով հասարակական կազմակերպությունները ամենայն հավանականությամբ կզրկվեն խորհրդարանի կողմից կազմակերպվող լուսններին մասնակցելու հնարավորությունից: Պրակտիկայի ուսումնասիրությունը ցույց տվեց, որ Ազգային ժողովի կազմակերպած խորհրդարանական լուսններում բոլորովին վերջերս հեռավար մասնակցության ձևաչափ կիրառվել է: Մասնավորապես, խոսքը «Մասնագիտական կրթության և ուսուցման մասին» օրենսդրական բարեփոխումներն ու հիմնարար ուղղությունները» թեմայով 2024 թվականի հունվարի 24-ին ՀՀ Ազգային ժողովում կազմակերպված լուսնների մասին է, որին

¹⁶ Տե՛ս <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=188272>

¹⁷ Տե՛ս <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=175985>

¹⁸ Տե՛ս <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=126002>

տեսակապի միջոցով մասնակցել են նաև միջազգային փորձագետներ: Սրան զուգահեռ նշենք, որ ներպետական մակարդակում դեռ ոչ ոք չի կարողացել օգտվել տեսակապի ընձեռած հնարավորություններից:

Բարձրացված հարցի առնչությամբ օտարերկրյա պետություններում արդեն իսկ առկա են համապատասխան իրավակարգավորումներ, որոնք թույլ են տալիս խորհրդարանական լուսմները անցկացնել նաև հեռավար ձևաչափով: Այսպես՝ Նորվեգիայի խորհրդարանի (Ստորտինգի) կանոնակարգի¹⁹ 27-րդ հոդվածի համաձայն՝ հանձնաժողովը կարող է ձայների պարզ մեծամասնությամբ որոշել, որ լուսմները կարող են անցկացվել ամբողջությամբ կամ մասամբ հեռավար հանդիպումների տեխնոլոգիաների օգնությամբ: Նմանատիպ կարգավորում կարելի է նախատեսել նաև մեզ մոտ, ինչը հնարավորություն կտա լուսմներն անցկացնելու նաև հեռավար:

Ամփոփելով կարող ենք եզրակացնել, որ խորհրդարանական լուսմներին վերաբերող իրավակարգավորումները թերի են, ոչ ամբողջական, դրանցում առանձին դեպքերում նկատվում են հակասություններ և անորոշություններ, որոնց վերացման, լրացման և հստակեցման ուղղությամբ արվում են հետևյալ առաջարկները.

1. Սահմանել, թե խորհրդարանական լուսմներ հրավիրելու մասին ԱԺ նախագահի, խմբակցության կամ հանձնաժողովի որոշումը լուսմների օրվանից առնվազն քանի օր առաջ պետք է հրապարակվի ԱԺ պաշտոնական ինտերնետային կայքում:

2. Հստակ ամրագրել, որ լուսմների մասին որոշումը հրապարակվելուց հետո բոլոր շահագրգիռ կողմերը կարող են դիմել դրանց մասնակցելու համար, ինչպես նաև կարգավորում նախատեսել, թե որոշումը հրապարակվելուց հետո առնվազն քանի օր պետք է ժամկետ նախատեսվի մասնակցության հայտեր ներկայացնելու համար: Բացի այդ, մասնակցության համար հայտ ներկայացրած անձանց վերաբերյալ միասնական տեղեկություններ ունենալու նկատառումներից ելնելով՝ առաջարկվում է հաստատել դիմումի ձևաթուղթ:

3. Կարգավորումներ սահմանել նաև ըստ անհրաժեշտության մասնակիցների քանակը կրճատելու մասով՝ նկատի ունենալով տարածքի հետ կապված հնարավոր խնդիրները: Նման պարագայում սահմանել օբյեկտիվ չափանիշներ մասնակիցների թիվը նվազեցնելու համար: Օրինակ՝ նախապատվությունը տալ ավելի վաղ դիմում ներկայացրած մասնակիցներին կամ հնարավորինս ապահովել լուսմներին Հայաստանի բոլոր մարզերի ներգրավվածությունը և այլն:

4. Աշխատակարգով ամրագրել լուսմների հրավիրման մասին հանձնաժողովի, ինչպես նաև խմբակցության որոշումը Ազգային ժողովի նախագահին ուղարկելու հստակ ժամկետ:

¹⁹ https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/english/2022_rules_of_procedure.pdf

5. Կանոնակարգից հանել խմբակցությունների յուրաքանչյուր հերթական նստաշրջանի ընթացքում խորհրդարանական մեկ լսում հրավիրելուն վերաբերող դրույթը:

6. Կարգավորումներ նախատեսել խորհրդարանական լսումներ հրավիրելու իրավասությամբ օժտված սուբյեկտների կողմից համատեղ խորհրդարանական լսումներ հրավիրելու իրավունքի իրացման առնչությամբ:

7. Սահմանել խորհրդարանական լսումները վարելու լիազորություն ունեցող սուբյեկտների շրջանակը, ինչպես նաև լսումները վարողի լիազորությունները, ինչպես որ դա սահմանված է օտարերկրյա մի շարք պետությունների խորհրդարանների գործունեությունը կարգավորող ակտերում:

8. Սահմանել լսումների արդյունքում կազմված արձանագրությունը հաստատելու ժամկետ, ապա նաև հաստատելուց հետո ԱԺ պաշտոնական ինտերնետային կայքում տեղադրելու ժամկետ: Բացի այդ, վերականգնել լսումների արդյունքում կազմված արձանագրությունը կայքում հրապարակելու պրակտիկան՝ պահպանելով Կանոնակարգի պահանջը:

9. Աշխատակարգի 90-րդ կետից հանել հանձնաժողովի կամ խմբակցության կողմից նախապատրաստված իրենց հրավիրած լսումների թեմայի վերաբերյալ ներկայացված գրավոր ելույթները, առաջարկները, եզրակացությունները, տեղեկանքները, ինչպես նաև լսումների արդյունքներն ամփոփող այլ նյութերը հրապարակելու համար Ազգային ժողովի նախագահի համաձայնությունը ստանալու վերաբերյալ դրույթը:

10. Նկատի ունենալով համաճարակային ռիսկերը, ինչպես նաև լսումներին ներգրավվելու ցանկություն ունեցողների մասնակցությունը տարածքային, ժամանակային կամ ֆինանսական գործոններով պայմանավորված չսահմանափակելու նկատառումները՝ առաջարկվում է կարգավորումներ նախատեսել խորհրդարանական լսումները նաև հեռավար հաղորդակցության միջոցներով անցկացնելու համար:

АРТАК АСАТРЯН – Парламентские слушания как форма проведения общественного обсуждения. – Парламентские слушания как важная платформа для обсуждения общественных вопросов способствуют участию широких слоев общественности в решении различных вопросов государственного значения. Этот формат становится еще более важным, когда в повестке дня появляются проекты, которые волнуют общественность и получают большой общественный резонанс. Поэтому правильное правовое регулирование данного института приобретает особое значение. В рамках данной статьи была сделана ссылка на правовые нормы организации и проведения парламентских слушаний, а также представлен зарубежный опыт по ряду вопросов.

В частности, обсуждались вопросы, связанные с подачей заявлений об участии в парламентских слушаниях, полномочия должностных лиц, проводящих парламентские слушания, подведение итогов парламентских слушаний, подготовка соответствующего протокола и размещение его на сайте парламента, отсутствие законодательного закрепления дистанционного участия в парламентских слушаниях и т. д.

В результате анализа был сделан ряд предложений с целью устранения и восполнения

недостатков и пробелов, что будет способствовать дальнейшему совершенствованию этого важного института.

Ключевые слова: *Парламентские слушания, общественные обсуждения, организация слушаний, итоги слушаний, протоколы слушаний, онлайн-участие в слушаниях, дистанционное участие в слушаниях*

ARTAK ASATRYAN – *Parliamentary Hearings as a Form of Public Discussion.* – Parliamentary hearings, as an important platform for the discussion of public issues, contribute to the participation of broad layers of the public in deciding on various issues of state importance. This format becomes even more important when legal drafts that received a great public interest appear on the agenda. Therefore, the proper legal regulation of this institution acquires special importance. Within the framework of this article, reference was made to the legal regulations for the organization and conduct of parliamentary hearings, along with which the foreign experience regarding a number of issues was also presented. In particular, among others, issues related to entities with the authority to call parliamentary hearings, submitting applications for participation in parliamentary hearings, the incomplete determination of the powers of the officials authorized to conduct the parliamentary hearings, summarizing the parliamentary hearings, drawing up the relevant minutes and publishing them on the website of the parliament, the importance of remote participation in parliamentary hearings and the lack of legal regulation of such participation were also discussed.

As a result of the analysis, a number of proposals have been made to eliminate and fill in the shortcomings and gaps, which will contribute to the further improvement of this important institution.

Key words: *Parliamentary hearings, public discussions, organization of hearings, summary of hearings, minutes of hearings, online participation in hearings, remote participation in hearings*